



TIETO- JA VIESTINTÄTEKNOLOGIA KANSANOPISTOJEN OPETUKSEN KEHITTÄMISESSÄ

**Vapaan sivistystyön tutkijatapaaminen
16.-17.8.2013, Vaasa
Heidi Luukkainen**

TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TUTKIMUSKOHTEN ESITTELY

- Suomessa on 90 kansanopistokampusta, joilla on 83 ylläpitäjää. Ruotsinkielisiä kampuksia on 18. Tässä tutkimuksessa keskitytään suomenkielisiin kansanopistoihin.
- Kansanopistoja on ympäri Suomea Ahvenanmaalta Rovaniemelle saakka.
- Kansanopistot ovat vapaan sivistyksen oppilaitoksia, joiden toiminta on perustunut pitkien linjojen koulutukseen ja internaattimajoitukseen.

TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TUTKIMUSKOHTEN ESITTELY

- Kansanopistojen perinteisen mallin mukaiselle toiminnalle nähdään edelleen olevan kysyntää mm. maahanmuuttajien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten koulutuksessa
- Kansanopistojen toiminta ei voi kuitenkaan jäädä yksin perinteisten toimintamallien varaan, vaan opistojen on oltava mukana kehityksessä ja rakennettava uudenlaisia opetus- ja opiskelumuotoja ja kehitettävä uudenlaisia oppimisympäristöjä.

TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TUTKIMUSKOHTTEEN ESITTELY

- Kansanopistojen yhteisökuvaa voidaan tarkastella niiden sitoutuneisuuden ja sitoutumattomuuden kautta perustuen opistojen historiallisiin taustoihin ja niiden omiin arvolausumiin. (Koskinen 2003, 104-105.)
- Tällä hetkellä Suomen 83 kansanopiston ylläpitäjät jakautuvat taustaltaan siten, että suurin osa ilmoittaa toimintansa perustuvan kristillisiin arvoihin, sitoutumattomiksi opistoiksi kuvailevat itsensä 16 opistoa lisäksi kahdeksan opiston taustalla on jokin ammattijärjestö tai vastaava edunvalvontajärjestö ja seitsemän opistoa toimii toteuttaakseen jotakin erityistehtävää.

TUTKIMUSKOHTEN ESITTELY

- Kansanopistojen haasteena on oman identiteettinsä säilyttäminen vapaan sivistystyön oppilaitoksina ja näin oman olemassaolonsa oikeuden osoittaminen, kuitenkin niin, että opistot eivät jättäydy liiaksi perinteisiin rakenteisiin ja toimintamalleihin.
- Osalla opistoja ammatillisen opetuksen osuus on noussut niin suureksi, että niiden kuuluminen vapaan sivistystyön oppilaitosten piiriin on asetettu kyseenalaiseksi.
- Kansanopistojen toimintakulttuurin ymmärtäminen liittyy oleellisena osana opistojen nykyisten oppimisympäristöjen ja opetus-kulttuurin tarkastelua ja uusien mahdollisuuksien löytämistä ja kehittämistä sekä rajoitteiden ymmärtämistä.

TUTKIMUKSEN TARKOITUS

- *Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kuinka tieto- ja viestintäteknologiaa (TVT) hyödynnetään opetuksessa tämän päivän kansanopistoissa ja millaisina kansanopistojen rehtorit ja opettajat näkevät tieto- ja viestintätekniiikan hyväksikäytön mahdollisuudet opistojen toimintakulttuurissa ja kansanopistopedagogiikkaan liitettynä.*

TUTKIMUKSEN TAVOITE

- *Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä opistojen rehtorit ja opettajat ymmärtävät kansanopistopedagogiikalla ja miten kansanopistopedagogiikka näkyy nykyään kansanopiston arjessa.*
- *Tavoitteena on kehittää kansanopistoille uusia toimintamuotoja, joissa kansanopistopedagogiikan hyviksi koettuja malleja voitaisiin yhdistää nykyisen tieto- ja viestintätekniikan antamiin monipuolisiin mahdollisuuksiin.*

TUTKIMUKSEN MERKITYS VAPAAN SIVISTYSTYÖN KENTÄLLE

- Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella kuinka oppilaitoskulttuuri, kansanopistopedagogiikka ja rehtoreiden ja opettajien asenteet ohjaavat tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäyttöä kansanopistojen opetuskäytännöissä.
- Pyrkimyksenä on löytää kansanopistoille luontainen toimiva malli kansanopistopedagogiikan ja tv:n opetuskäytön yhdistämiseksi lähestyien aihetta sulautuvan opetuksen ja oppimisympäristöajattelun näkökulmista.

TUTKIMUSAINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI

- Laadullinen asennetutkimusaineisto
 - syys- marraskuu 2013
- Tietostrategioiden keruu
 - syyskuu 2013
- Tietostrategioiden analysointi
 - loka- joulukuu 2013
- Laadullisen asennetutkimuksen analysointi
 - joulukuu 2013 – helmikuu 2014
- Teemahaastattelut
 - kevät 2014 (syksy 2014)
- Teemahaastattelujen analysointi
 - syksy 2014
- (tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntävien kurssien havainnointi ja analysointi)

MIKSI TUTKIA ASEENTEITA?

- Useissa tutkimuksissa on havaittu opettajien uskollisuus perinteisiä opetusmenetelmiä kohtaan ja heidän haluttomuutensa ja perehtymättömyytensä uusiin opetusmenetelmiin sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttöön opetuksessa ja sen opetuskäytön suunnitteluun. (Barak 2013)
- Opettajien asenteet ja mielipiteet on todettu merkittävimmiksi tekijöiksi tarkasteltaessa tekijöitä, jotka vaikuttavat opettajien kiinnostukseen ja halukkuuteen kehittää TVT:n opetuskäyttöä (Barak 2011)

ASENTEET TUTKIMUKSEN KOHTEENA

- Asenne on jostakin kohteesta esitetty arvottava tulkinta.
- Monet sosiaalipsykologit pitävät asenteen arvottavuutta sen tyypillisimpänä ominaisuutena (Billig 1996, 206; McGuire 1985; Zanna & Rempel 1998, 319).
- Arvottavuus kuvataan yleensä akselilla positiivinen – negatiivinen.
- Asennetutkimuksen valtavirta on perustunut voimakkaasti kvantitatiiviseen metodiikkaan.
- Kvantitatiivisten mittareiden heikkoutena on mm. niihin liittyvät suotavuuteen ja myöntävyyteen liittyvät ongelmat.

ASENTEET TUTKIMUKSEN KOHTEENA

- Asenteen kohde ajatellaan usein olevan jokin konkreettinen, helposti rajattava asia esim. asenne ulkomaiseen ruokaan
- Asenteen kohde voi kuitenkin olla myös abstrakti tai itseen liittyvä kuten Vesalan ja Rantasen (1999, 10-11) tutkimuksessa, maanviljelijän omat vaikutusmahdollisuudet.

ASENTEET TUTKIMUKSEN KOHTEENA

- Laadullinen asennetutkimus tukeutuu toisaalta kielenkäyttöä ja argumentaatiota painottavaan retoriseen sosiaalipsykologiaan (Billig 1996), toisaalta vuorovaikutusta ja kommunikaatiota korostavaan relationistiseen sosiaalipsykologiaan (Bateson 1972; Goffman 1986; Israel 1979) ja yleisemminkin sosiaalista korostavaan sosiaalipsykologiaan
- Näin ollen laadullisessa asennetutkimuksessa käytettyä metodiikkaa ei löydy suoraan Billigin tai vastaavasti relationistisen sosiaalipsykologian tuotannosta vaan se on näistä edelleen kehitetty myöhemmin (Vesala & Rantanen 2007, 15-16).

- Asennetutkimuksen
valtavirtatutkimuksesta poiketen
laadullisessa asennetutkimuksessa
asennetta ei oleteta yksilön sisällä
vaikuttavaksi piirteeksi tai
taipumukseksi vaan ilmiöksi, jossa
yksilön arvottamat reaktiot saavat
merkityksensä sosiaalisen
argumentaation kontekstissa, jossa yksilö
asettuu suhteessa sosiaalisen kentän ja
todellisuuden kanssa (Billig 1991, 143-
145).

ASENTEET TUTKIMUKSEN KOHTEENA

- Laadullisessa asennetutkimuksessa ei ole kyse yksinomaan asenteiden tutkimuksesta vaan tarkastelun kohteena on myös se kohde, mihin arvottaminen liittyy tai kohdistuu.
- Tämän takia tutkimuskohteesta riippuen monet muutkin käsitteet ovat välttämättömiä aineistoja tulkittaessa.
- Laadullista asennetutkimusta voidaan siis käyttää hyväksi myös sellaisissa tutkimuksissa, joissa tarkastellaan sellaisia tutkimuskysymyksiä, jotka eivät keskusteluista tule esille suoraan pelkästään asennekäsitteen avulla (Vesala & Rantanen 2007, 18).

ASENTEET TUTKIMUKSEN KOHTEENA

- Esimerkiksi Matikainen (1999) toteaa, että organisaatiokulttuuri voidaan nähdä diskursiivisesti muodostuvana, jolloin organisaatiokulttuurin tutkimuksen ja laadullinen asennetutkimuksen teoreettis-metodologiset perustat lähestyvät toisiaan
- Kun tarkastellaan kansanopiston rehtoreiden ja opettajien näkemyksiä tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäytön mahdollisuuksista kansanopistojen koulutuksissa, ollaan tekemisissä henkilöiden asenteiden kanssa. Toimintakontekstina ovat kansanopistot, joiden perinteet painottuvat pitkiin opintolinjoihin, lähiopetukseen ja internaatti-asumiseen. Tästä lähtökohdasta voidaan ajatella, että opistojen rehtoreille ja opettajille esim. verkko-opetuksen liittäminen omiin opetusratkaisuihinsa voi olla vieraampaa kuin esimerkiksi korkeakoulu ja yliopisto-opettajille.

ASENNETUTKIMUSAINEISTO

- Lähtökohtana laadullisen asennetutkimusaineiston keräämisessä on näkemys siitä, että asenteita voidaan tutkia vastaajien argumentaatioiden pohjalta.
- Tässä yhteydessä argumentaatiolla tarkoitetaan vastaajan esittämiä kannanottoja ja kommentteja kiistanalaiseen kysymykseen, josta vastaajalle esitetään väittämiä, joihin hänen tulee ottaa perustellusti kantaa. (Vesala & Rantanen 2007, 31.) Myös perinteisessä kvantitatiivisessa asennetutkimuksessa on lähtökohtana kannanottaminen kiistanalaisiin kysymyksiin, jolloin vastaajia pyydetään Likertin mittausmetodin mukaisesti ilmaisemaan näkemyksensä olemalla eri mieltä – samaa mieltä esitetyn väitteen suhteen.

ASENNETUTKIMUSAINEISTO

- Tässä tutkimuksessa aineiston keruun ensimmäisessä vaiheessa laadullinen asennetutkimus ja kvantitatiivinen asennetutkimus yhdistetään, esittämällä suomenkielisten kansanopistojen rehtoreille ja opettajille joukko väittämiä, joihin heitä pyydetään vastaamaan viisiportaisella Likert-asteikolla sekä edelleen perustelemaan numeeriset vastauksensa sanallisesti

VÄITTÄMÄESIMERKKEJÄ:

- Tieto- ja viestintäteknologian (TVT:n) käyttö soveltuu hyvin kansanopistojen opetukseen täysin
 - täysin eri mieltä samaa mieltä
 - 1 2 3 4 5
 - perustelu
-
-
-

- TVT:n käyttö opetuksessa lisää yhteisöllisyyttä
- TVT:n käyttö opetuksessa vie huomion opetettavalta asialta
- TVT:n käyttö soveltuu vain ammatilliseen ja avoimen yliopiston opetukseen
- Opettajat ovat haluttomia ottamaan käyttöön uutta teknologiaa opetuksessa

TULKINTA

- Aineiston tulkinnassa on huomioitava, että kannanottojen erilaisuutta ja samanlaisuutta määrittelevät oleellisesti niihin liitetyt perustelut.
- Kannanottoja voidaankin ryhmitellä edelleen niihin liittyvien perustelujen pohjalta.
- Näin päädytään kannanottojen ja perustelujen yhdistelmistä muodostuviin havaintoluokkiin, joita tulkitaan asenteina (Vesala & Rantanen 2007, 39-40.)

TULKINTA

- Asenteella on kohteen lisäksi aina myös subjekti, eli asenne sisältää arvottajan (Harvey 1997, 156; Verkuyten 1998).
- Kokonaisuutta tarkasteltaessa, myös subjektiä on tulkittava.
- Sosiaalisesti ymmärrettynä subjekti on voitava sijoittaa sosiaalisesti tunnistettavaan kategoriaan sen yhtenä edustajana. Toisaalta haastattelun aikana haastateltava voi itse esittää itsellensä roolin tai jopa vaihtaa sitä haastattelun aikana ja esittää näin perusteltuja erilaisia kannanottoja. (Vesala & Rantanen 2007, 42-43.)

TULKINTA

- Esimerkiksi tässä tutkimuksessa arvottajina ovat kansanopistojen opettajat ja rehtorit, jotka edustavat kansanopistoja kahdessa eri roolissa sekä edelleen erilaisia opistojen taustaorganisaatioita.

KANSANOPISTOJEN TIETOSTRATEGIAT ANALYSOINNIN KOHTEENA

- Aineiston keruun toisessa vaiheessa tutustutaan kansanopistojen tietostrategioihin tai niiden puuttuessa mahdollisiin lyhyempiin TVT:n opetuskäytön suunnitelmiin
- Opistojen rehtoreille lähetetään kirje, jossa pyydetään kunkin opiston tietostrategia-dokumentteja tutkimuskäyttöön.
- Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiassa 2000-2004 velvoitettiin kaikkia oppilaitoksia laatimaan vuoteen 2002 mennessä tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön strategiat. (Opetusministeriö 1999)

KANSANOPISTOJEN TIETOSTRATEGIAT ANALYSOINNIN KOHTEENA

- Vuonna 2004 opetusministeriössä päivitettiin vuosien 2000-2004 strategia-asiakirjaa uudella ohjelmalla, jolla oli tarkoitus vahvistaa yleistä tietoyhteiskuntaosaamista sekä koulutuksen ja tutkimuksen roolia tietoyhteiskunnassa.
- Tämän uuden strategiakauden yhdeksi tavoitteeksi asetettiin oppilaitosten omien tieto- ja viestintätekniiikan opetuskäytön ajantasais-taminen, uusien toimintatapojen käyttöönotto ja arviointi. (Opetusministeriö 2004)
- Tässä vaiheessa tietostrategian laatiminen oli edellytys opistoille, jotta ne voivat saada rahoitusta TVT-laitteisiin. Nykyisin tällaista velvoitetta ei ole, jolloin strategian päivittäminen ja seurannan toteuttaminen on saattanut jäädä vähemmälle huomiolle.

KANSANOPISTOJEN TIETOSTRATEGIAT ANALYSOINNIN KOHTEENA

- Tässä tutkimuksessa tullaan keräämään opistoilta mahdollisimman laaja tietostrategia-aineisto, josta analysoidaan opistojen tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäytön tulevaisuuden suunnitelmia eri vaiheissa.
- Tietostrategiat ja asennekyselyt antavat pohjan teemahaastatteluille, joiden yhteydessä keskitytään opistojen tämänhetkiseen TVT:n opetuskäytön laajuuteen ja muotoihin sekä mahdollisiin TVT:n opetuskäytön laajenemisen ja monipuolistumisen esteisiin ja mahdollisuuksiin.

TEEMAHAASTATTELU

- Teemahaastattelua varten valitaan lomakekyselyyn vastanneiden joukosta haastateltavaksi kymmenen rehtoria ja kymmenen opettajaa siten, että mukana on opettajia ja rehtoreita sekä sellaisista opistoista, joissa TVT:n käyttö on runsasta ja monipuolista sekä sellaisista, joissa TVT:n käyttö on vähäisempää.
- Teemahaastattelussa palataan opiston tietostrategiaan ja selvitetään, kuinka tietostrategia on toteutunut ja mistä johtuu, jos strategian suunnitelmat eivät ole toteutuneet.

TEEMAHAASTATTELU

- Pääteemat:
 - Kuinka opiston laatima tietostrategia on toteutunut ja millaiset tekijät ovat edistäneet ja rajoittaneet strategian toteutumista
 - Kuinka rehtorit ja opettajat kokevat tieto- ja viestintäteknologian käytön soveltuvan kansanopistojen opetukseen.
 - Miten opistojen rehtorit ja opettajat määrittelevät kansanopistopedagogiikan ja kuinka se ilmenee opistojen arjessa.
 - Millaisiksi kansanopistojen rehtorit ja opettajat ajattelevat opistojen pedagogisten ratkaisujen kehittyvän tulevaisuudessa ja mitkä tekijät tähän kehitykseen vaikuttavat?

KANSANOPISTO MONIPUOLISENA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

- Tieto- ja viestintäteknologiaa monipuolisesti hyödyntävien kurssien havainnointi
 - Mitä TVT: monipuolinen hyväksikäyttö opettajilta ja oppimisympäristöltä edellyttää?